

שקיפות וחסינות משפטית באנשי ציבור בכירים

הקדמה ומיקוד

השבוע נחתום את לימודנו בנושא השירות הציבורי בעיסוק בנהוג בימינו לדרוש מאנשים בעלי משרה ציבורית רמה מתן שקיפות על מעשיהם ומאידך להעניק להם חסינות משפטית בשונה משאר הציבור.

לימודינו השבוע מתחלק לחמישה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות)

חלק א: והייתם נקיים מה' ומישראל- מהות החיוב- בחלק זה נלמד את מהותו של פסוק זה ואת ההשלכות ההלכתיות הנובעות ממנו. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את המשנה בשקלים ואת הירושלמי שעליה וכן את ההסבר לדברי הירושלמי המופיע בתוספות יו"ט ותפארת ישראל (על התוספתא והרמב"ם ניתן לדלג)

חלק ב: דין "מראית עין"- בחלק זה נלמד את הסיבה שבגינה חז"ל גזרו על מראית עין. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את כל המקורות למעט התוספתא פאה עליה ניתן לדלג בעיקר יש להבין את הסתירה בין רש"י בשבת לרש"י בחולין בעניין הבנת סיבת האיסור משום מריאת עין

חלק ג: יסוד דין "חשד"- בחלק זה נלמד את היסוד לכך שאסור לעשות דברים מסוימים רק משום שיחשדו בנו שאנו עוברים עבירה. כ"כ נשווה בין איסור זה לאיסור המובא לעיל- מראית עין והקשר איסורים אלו לפסוק והייתם נקיים. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את כל המקורות למעט הגמ' ברכות, השל"ה ומהרי ברונא עליהם ניתן לדלג

חלק ד: "והייתם נקיים מה' ומישראל"- באנשי ציבור- בחלק זה נלמד את חיוב השקיפות באנשי ציבור בהשוואה לחלקים הקודמים בהם למדנו על איסור החשד ומראית העין בכלל האוכלוסייה. מיקוד המקורות בחלק זה יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה (למעט המדרש תנחומא עליו ניתן לדלג) בפרט יש ללמוד בעיון את הגמ' ב"ב המהווה את הגמ' המרכזית בכל הסוגיה

חלק ה: חסינות משפטית לאנשי ציבור בכירים- בחלק זה נלמד האם שייך לתת חסינות משפטית לנבחר ציבור לאור היסודות אותם למדנו בחלק הקודם. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את הגמ' סנהדרין את פירוש רבנו יהונתן שעליה וכן את הירושלמי ואת מראה פנים המפרשו (על שני המקורות של הרמב"ם, הכסף משנה והגמ' הוריות ניתן לדלג)

והייתם נקיים מה' ומישראל- מהות החיוב

1. משנה מסכת שקלים פרק ג משנה ב

בשלוש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה וכתוב בהן אל"ף בי"ת גימ"ל רבי ישמעאל אומר יונית כתוב בהן אלפ"א בית"א גמל"א אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר (במדבר ל"ב) והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר (משלי ג') ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

2. תוספתא מסכת שקלים פרק ב הלכה ב

נכנס לתרום את הלשכה היו מפשפשיין בו בכניסה וביציאה ומדברין עמו משעה שנכנס עד שעה שיצא לקיים [מה] שני' והייתם נקיים מה' ומישראל ואו' ועשית הישר והטוב בעיני ה' הטוב בעיני שמים והישר בעיני אדם דברי ר' עקיב' ר' ישמעאל אומ' אף הישר בעיני שמים ואומ' ומצא חן ושכל טוב בעיני אלים ואדם הכריעו חכמים לקיים דברי ר' ישמעאל שני' כי תעשה הישר בעיני ה' ואין כאן טוב ואומ' אל אלים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע

3. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שקלים פרק ג הלכה ב

תני רבי ישמעאל קוון לא יתרום מפני החשד תני הגזברין היו מפפסין בקילקין תני מדברין היו עמו משעה שהוא נכנס עד שעה שהוא יוצא וימלא פומיה מוי אמר ר' תנחומא מפני הברכה רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום בתורה מנין דכתיב [במדבר לב כב] והייתם נקיים מה' ומישראל בנביאים מנין דכתיב [יהושע כב כב] אל אלהים ה' וגו' וישראל הוא ידע בכתובים מנין דכתיב [משלי ג ד] ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם גמליאל זוגא שאל לרבי יוסי בר רבי בון איזהו המחזור שבכולם אמר ליה והייתם נקיים מה' ומישראל:

4. רמב"ם הלכות שקלים פרק ב הלכה י

כשיכנס התורם לתרום לא יכנס בבגד שאפשר להחכות בו כסף ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפלה ולא בקמיע שמא יחשדו אותו העם ויאמרו החביא ממעות הלשכה תחתיו כשתרמה, ומדברים היו עמו משעה שיכנס ועד שעה שיצא כדי שלא יתן לתוך פיו, ואף על פי שנוהרים כל כך עני או מי שהוא נבהל להון לא יתרום מפני החשד שנאמר +במדבר ל"ב+ והייתם נקיים מה' ומישראל. +השגת הראב"ד/ ואף על פי שנוהרים כך עני או מי שנבהל להון לא יתרום. א"א כתב זה מפני שראה בירושלמי (פ"ג סה"ב) קוץ לא יתרום, ונדמה בלבו שהוא עני או נבהל להון מן ויקוצו או מן קצתי בחיי, ואינו כן אלא בעל שיער מן קווצותיו תלתלים, שמא יחביא בשעריו. +

5. תוספות יום טוב מסכת שקלים פרק ג משנה ב

ואומר ומצא חן וגו' - מאי ואומר. ועוד דיהודה ועוד לקרא. ונראה לי דאי מקרא דמרע"ה הוי אמינא דדרך עצה טובה הוא דקאמר לבני גד ולבני ראובן. ואנן שצריך תנן. ואילו אינו אלא עצה טובה הל"ל שראוי. ת"ש ומצה וגו' שהוא לשון צווי. ואיכא נמי קרא שלישי והוא מוקדם לשל שהע"ה ביהושע (כ"ב) אלהים ה' [הוא] יודע וישראל הוא ידע. ובירושלמי הביאו ונראה לי דמתניתין לא הביאו לפי דאין ללמוד ממנו כלל אלא שבני גד וראובן הוצרכו בעל כרחם לברר דבריהם לפני בני ישראל כדי שיחדלו מלעלות עליהם לצבא כאשר אמרו. והירושלמי לא הביאו אלא לומר דמציינו כן בתורה. בנביאים. ובכתובים. והא דקאמר בירושלמי איזהו חמור שבכולם והייתם נקיים. היינו דאפילו נקיון בעלמא קאמר. שהוא פחות ממצא חן ושכל טוב:

6. תפארת ישראל - יכין מסכת שקלים פרק ג משנה ב

ואדם. נ"ל דלהכי נקט קרא בתרא, דאי מקרא קמא, הו"א דוקא בגורם שיחשדוהו אסור, כבני גד שמאנו לעבור לא", ועי"ז גרמו שיחשדוהו כאלו מתפחדין מכוונעניי, להכי היו צריכים להכריע דעת הרואה כשיראו הם עוברים לפני החלוץ, אבל הכא לא עשה התורם דבר שיגרום שיחשדוהו, דהרי כל אדם נמי לובש פרגוד חפות, סד"א דשרי, קמ"ל ומצא חן, דמשמע דלא לבד להנקות מחשד, אלא צריך שישתדל שימצא חן וזה לפע"ד פ"י הירושלמי כאן, דקאמר, איזהו חמור, והייתם נקיים, ר"ל מדגרס שיחשדוהו:

דין "מראית עין"

7. תוספתא מסכת פאה פרק א הלכה ו

אמ' ר' שמעון מפני ארבע' דברים לא יתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל העניים ומפני בטול העניים ומפני מראית העין ומפני הרמאין מפני גזל העניים כיצד שלא יראה שעה שאין שם אדם ויאמר לעני מדעתו בוא וטול לך פאה זו ומפני בטל עניים כיצד שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואו' עכשיו הוא נותן פאה עכשיו הוא נותן פאה אלא מתוך שניתנה בסוף הולך ועושה מלאכתו ובא ונוטלה באחרונה ומפני מראית העין כיצד שלא יהו עוברים ושבים אומ' ראו היאך לפני שקצר את שדהו ולא הניח ממנו פאה שכך כת' בתורה לא תכלה פאת שדך וגו' ומפני הרמאין כיצד שלא יאמרו כבר נתננו דבר אחר שלא יניח את היפה ויתן מן הרע

8. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמו עמוד ב

משנה. נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור, ואת המים היפים ברעים בשביל שיצננו, ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו. מי שנשרו כליו בדרך במים - מהלך בהן ואינו חושש. הגיע לחצר החיצונה - שוטחן בחמה, אבל לא כנגד העם. גמ'... מי שנשרו וכו'. אמר רב יהודה אמר רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין - אפילו בחזרי חזרים אסור. תנן: שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם! - תנאי היא; דתניא: שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם, רבי אלעזר ורבי שמעון אוסרין.

9. רש"י מסכת שבת דף קמו עמוד ב

אבל לא כנגד העם - שיחשדוהו שכבסן.

10. תלמוד בבלי מסכת חולין דף מא עמוד ב

מתני'. השוחט לשם עולה, לשם זבחים, לשם אשם תלוי, לשם פסח, לשם תודה - שחיתו פסולה, ור"ש מכשיר.

11. רש"י מסכת חולין דף מא עמוד ב

לשם עולה - דכיון דבאה בנדר ובנדבה הרואה אומר עכשיו הוא מקדיש ושוחטה לעולה וקדשים בחוץ מותרים וגזור רבנן עליה פסול וכן שלמים וכו'.

12. שו"ת משנה הלכות חלק ה סימן צה

ובזה נראה לישב מה שהקשתי זה זמן לפמ"ש ז"ל והוי דן את כל האדם לכף זכות א"כ למה חששו חז"ל בכלל משום מראית העין הרי דבר זה שיחשדו אפשר לדוננו לכף זכות שבדרך היתר עשאה שהרי באמת היתר הוא אצלו א"כ היאך יחשדוהו שעשה איסור ואטו תקנתא לרשיעי עבדינן שיחשדו בבני ישראלים הכשרים שעברו באיסור ולפמ"ש אתי שפיר דאמת הדין הוא דהוי דן את כל האדם אבל המראית העין הוא על העושה כדי למצא חן שלא יצטרכו לדוננו לכף זכות דכל שיחשבו אולי עשה איסור וידונוהו לכף זכות אבל עכ"פ כבר אינו בכלל ומצוא חן ושכל טוב ולכן שפיר אמרה תורה דין מראית העין וכו"ל.

יסוד דין "חשד"

13. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א- דף כג עמוד ב

אמר רב הונא: חצר שיש לה שני פתחים - צריכה שתי נרות. (ואמר) +מסורת הש"ס: [אמר] +רבא: לא אמרן אלא משתי רוחות, אבל מרוח אחת - לא צריך. מאי טעמא? אילימא משום חשדא, חשדא דמאן? אילימא חשדא דעלמא - אפילו ברוח אחת נמי ליבעי! אי חשדא דבני מתא - אפילו משתי רוחות נמי לא ליבעי - לעולם משום חשדא דבני מתא, וזימנין דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי, ואמרי: כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק, בהך פיתחא נמי לא אדליק. ומנא תימרא דחיישינן לחשד - דתניא, אמר רבי שמעון: בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פיהו בסוף שדהו: מפני גזל עניים, ומפני ביטול עניים, ומפני החשד, ומשום בל תכלה. מפני גזל עניים - שלא יראה בעל הבית שעה פנוייה, ויאמר לקרובו עני: הרי זו פאה. ומפני ביטול עניים - שלא יהו עניים יושבין ומשמרין: עכשיו מניח בעל הבית פאה. ומפני חשד - שלא יהיו עוברין ושבין אומרים: תבא מארה לאדם שלא הניח פאה בשדהו. ומשום בל תכלה. אטו כולהו לאו משום בל תכלה נינהו? אמר רבא: מפני הרמאין.

14. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן פב

וגם בלא זה מסתבר לע"ד שאיסור חשדא שילפינן בשקלים פ"ג מ"ב מקרא דוהייתם נקיים מה' ומישראל הוא איסור מדאורייתא מצ"ע =מצד עצמו = שמחוייב שלא לעשות דברים שיחשדוהו וגם אחד מהטעמים שצריך להניח פאה בסוף שדהו משום חשדא בשבת דף כ"ג ע"א וא"כ א"צ לחקור איזה גדר איסור שייך להיות בזה דזה עצמו הוא האיסור. ויש שני עניני מראית עין דהיכא דלא שייך חשד שהוא עושה דבר היתר והכל רואים מה שעושה רק שיבואו לדמות דכשם שזה מותר כ"כ מותר גם דבר שמדמין לזה הוא ודאי רק מדרבנן וצריך לאיזה גדר שיוכלו לאסור. וכן יש מראית עין כהא דעכו"ם בקבלנות י"ז ע"ב תוד"ה אין שמצד חשדא דאורייתא אין לאסור דכיון דאיכא גם אופן ההיתר אף שהוא באופן שאינו טוב להבעלים כשכיר יום מ"מ אין לחשוד דכמה מצות ואיסורין הוא בקושי להאדם ולא יחשדו כלל שהוא עובר עליהן ואם אחד חושד הוא אדרבה עושה איסור דחושד בכשרים, אך מ"מ אסרו שלא יהיה מקום לבעלי לה"ר =לשון הרע = לדבר עליו או שהרוצים להקל יאמרו בכוונה שגם הוא עושה בשכירי יום כמו שטוב להדבר, הוא רק איסור דרבנן מטעם מ"ע =מראית עין= ולא משום איסור חשד וצריך גדר לאסור. ובטעם זה הוא דין מי שנשרו כליו בדרך שוטחן בחמה וכדומה ולא הוזכר שם חשד בגמ' אלא רש"י כתב שיחשדוהו שכבסן בדף קמ"ו ע"ב לטעם על המ"ע אבל לא שהחשד הוא האיסור, הוא נמי רק מדרבנן אבל היכא שאמר בגמ' מפני החשד הוא מדאורייתא מאיסור והייתם נקיים מישראל ומהא דפאה ולכן א"צ גדר אחר להאיסור דזה עצמו הוא האיסור ולפ"ז אין שייך תירוץ.

15. שו"ת חכם צבי סימן צא

ע"ש חצר שיש לה ב' פתחים הקשה הרב"י מ"ש מב"ה שיש לה ב' פתחים ונלע"ד להקשות עוד בגמ' דקאמר ומנ"ת דחיישינן לחשדא מאי שנא דפריך הכא טפי מבכולי תלמודא דחיישינן לחשדא בריש ברכות ובפסחים פ"ב ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים משום חשדא וכן בדוכתי טובא ועוד אמאי לא מייתי ממתניתין דשקלים אין התורם נכנס כו' משום והייתם נקיים כו' ועוד מה סברא היא זו כי היכי דבהאי לא אדליק כו' כיון דמן הדין איננו מחוייב להדליק כ"א בא' ונר' דודאי הך חשדא אינו חשד היודעים אלא הנך שאר אינשי דלא בקיאי בדינא ויחשבו שמן הדין הוא להדליק בכל הפתחים משום פרסומי ניסא וכי חזי דלא אדליק בהאי פיתחא יסברו שלא קיים כל עיקר מצות חנוכה דכי היכי דבהאי לא אדליק אף שאינו אלא למצוה מן המובחר באיך שהוא עיקר מצות חנוכה נמי לא אדליק אי לאו דהחשש היה שאינו מדליק כל עיקר אף שהיו

חושדין אותו שאינו מקיים מצות נ"ח כתקנה להדליק בשני פתחים כיון שהחשד לא היה אלא בדבר קטן בשביל כך ל"ה מתקנים להדליק בשניהם כיון שהחשד הוא בטעות ובמקצת המצוה לפי"ד הטועים בדין וע"ז שפיר קאמר ומנ"ת דחיישינן לחשדא כי האי ומייתי מפאה דהתם נמי אינו אלא חשד של הטועין שהרי האמת היה שאינו צריך להניח פאה בסוף דוקא אלא בין בתחלה בין בסוף וממילא לא קשיא כלל מההוא דב"ה שיש לה שני פתחים דהתם א"א למיעל בתרווייהו וליכא למיטעי כלל ודו"ק

16. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד א - דף לא עמוד ב

אמר רב המנונא: כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהני קראי דחנה: וחנה היא מדברת על לבה - מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו. רק שפתייה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו. וקולה לא ישמע - מכאן, שאסור להגביה קולו בתפלתו. ויחשבה עלי לשכרה - מכאן, ששכור אסור להתפלל, ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין וגו' - אמר רבי אלעזר: מכאן, לרואה בחברו דבר שאינו הגון צריך להוכיחו, ותען חנה ותאמר לא אדני - אמר עולא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא, אמרה ליה: לא אדון אתה בדבר זה, ולא רוח הקודש שורה עליך, שאתה חושדני בדבר זה. איכא דאמרי, הכי אמרה ליה: לא אדון אתה, לאו איכא שכינה ורוח הקודש גבך, שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות, מי לא ידעת דאשה קשת רוח אנכי? ויין ושכר לא שתיתי - אמר רבי אלעזר: מכאן, לנחשד בדבר שאין בו שצריך להודיעו. אל תתן את אמתך לפני בת בליעל - אמר רבי אלעזר: מכאן, לשכור שמתפלל כאלו עובד עבודה זרה, כתיב הכא לפני בת בליעל, וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל מקרבך, מה להלן עבודה זרה, אף כאן - עבודה זרה. ויען עלי ויאמר לכי לשלום - אמר רבי אלעזר: מכאן, לחושד את חברו בדבר שאין בו שצריך לפייסו; ולא עוד, אלא שצריך לברכו, שנאמר: ואלהי ישראל יתן את שלתך.

17. של"ה שער האותיות אות פ"א - פריון

ו. ובמסכת ברכות פרק (היה קורא) [אין עומדין] (לא ב), 'ותען חנה ותאמר לא אדני' (שמואל - א א, טו), אמר עולא ואיתימא רבי יוסי בר חנינא, אמרה ליה, לא אדון אתה בדבר (ה) זה [וכו']. איכא דאמרי הכי אמרה ליה, לא אדון אתה בדבר זה, לא [ו] איכא שכינה ורוח הקודש גבך, שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות, מי לא ידעת דאשה קשת רוח אנכי, ויין ושכר לא שתיתי. אמר רבי אלעזר מכאן לנחשד בדבר שאין בו שצריך להודיעו כו'. 'ויען עלי ויאמר לכי לשלום' (שם שם, יז), אמר רבי אלעזר מכאן לה(ה)חושד את חברו בדבר שאין בו שצריך לפייסו, ולא עוד אלא שצריך לברכו, שנאמר (שם) 'ואלהי ישראל יתן את שלתך', עד כאן. וכן מצינו הרבה דברים בתלמוד שאסרו מפני החשד. ז. ויש ליתן שני טעמים לדבר. אחד, כדי שיתרבה כבוד שמים, שאם אדם אחד נחשד בדבר עבירה אז חס ושלום נתמעט כבוד שמים, כי יאמרו פלוני זה מרד בהשם יתברך, ועשה כך וכך, גם אולי ילמדו אחרים ממנו לעשות גם כן ככה חס ושלום, על כן כגון דא צריך להודיע, וכמו שאמרו בני גד ובני ראובן (יהושע כב, כב) 'אל אלהים [וגו'] הוא ידע וישראל הוא ידע (כי לא) [אם] במרד ו[אם] במעל' כו'. וטעם השני, כי ה' חפץ שנאהוב איש את אחיו, והשונא עובר בלאו, שנאמר (ויקרא יט, יז) 'לא תשנא [את] אחיך בלבבך', ואהבה היא המצוה אשר עליה עומד כל התורה, 'ואהבת לרעך כמוך' (שם שם, יח). ואם הוא סובר שחבירו עשה עבירה, אז מותר לשנאותו, כדאיתא בפרק ערבי פסחים (פסחים קיג ב) 'כי תראה חמור שנאך רביך [תחת משאו]' (שמות כג, ה), דמיירי בזה הענין, שראה בו דבר עבירה שמותר לשנאותו, ואפילו מצוה לשנאותו, שנאמר (משלי ח, יג) 'יראת ה' שנאת רע', ואומר (תהלים קלט, כא - כב) 'הלוא משנאיך ה' אשנא ובתקומיך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי'. אבל בהסתלק החשד, אז כבוד שמים במקומו מונחת, גם אהבת הבריות.

18. שו"ת דברי מלכיאל חלק ד סימן סא

וצריך לבאר כל המקומות שהוזכר בש"ס מפני מראית העין או מפני החשד. אבל אין לי פנאי לזה. והעיקר לענ"ד דמפני החשד הוי רק מדרבנן אם הוא עושה מעשהו כראוי בלי שום שינוי שיגרום לחשדו. ובאופן כזה אמרו חז"ל בברכות (דף ל"א) שהנחשד בדבר שאין בו שצריך להודיע. כי לכאורה היינו אומרים שא"צ להודיע כיון שהחושד עושה שלא כדיון. וגם כי זכות הוא להנחשד כדאיתא בשבת (דף קי"ח ע"ב). לזה קמ"ל דמ"מ צריך להודיע. כי כשההמון חושבים שנמצאים הרבה אנשים העוברים על ד"ת. יקילו גם הם לעבור על ד"ת לעת מצוא. כי ההמון שומרים התורה מפני הבושה יותר מאשר בשביל מורא שמים. וכדאי' בברכות (דף כ"ח) שכשאדם חוטא אומר שלא יראני אדם. וזה אין נלמד מוהייתם נקיים או מוהסר ממך וגו'. כי שם יש ע"פ מעשיו מקום לחשדו. משא"כ הכא. ונראה שא"צ להביא הוכחות וביירוים לדבריו. רק צריך להודיע ששקר הדבר. וכמו חנה שלא הביאה ראיות לדבריה. וזה נלמד ג"כ מקרא דיהושע שאמרו וגם ישראל הוא ידע שצריך להודיע להחושדים בהם. רק משם יש לדחות כי שם יצאו עליהם בני' למלחמה והוכרחו להשיב להם האמת. לזה מייתי בברכות מקרא דחנה. ולהכי קאמר בירושלמי דשקלים המחוויר שבכולם הוא קרא דוהייתם נקיים. ועוד נראה דרך כשחבירו מוכיחו על הדבר שחושדו צריך להודיעו. וכאן דחנה שעלי הוכיחה וע' בברכות שם. אבל כשאחד שומע שיש אנשים שחושדים אותו בדבר שאין בו איננו מחויב לילך לכל אחד להודיעו שאין

בו. כי אין לדבר סוף. ואזרבה הלה עושה שלא כדין שנושא עליו חטא ואינו שואלו אם אמת הדבר. וכ"מ לשון הש"ס שם דקאמר שצריך להודיעו ולא קאמר להודיע. ומה שאמרו בחולין (דף מ"ד) הרחק מן הכיעור נראה ג"כ דאירי כשהוא עושה כהוגן ואינו נותן מקום כלל לחשדו רק הנקדנין יוכלו למצוא מקום לחשדו. ובזה אין דין גמור להמנע מזה רק מדת חסידות להמנע מדבר שדומה למכוער בעיני ההמון וכמו עדים שהעידו על אש' או שד' שבודאי אין לחשוד ששניה' העידו שקר כדי שאחד מהם יקחנה. ובכ"ז צריך להתרחק מזה. וזה בכלל לך לך אמרינן לנזירא וכו'. וביומא (דף ל"ח) קמ"ל שצריך לשמור גם את ב"ב והקרובים אליו כדי שלא יבוא לידי חשד. וכמו שבית אבטינס היו מתנין אף עם כלותיהם שלא יתבשמו. והנה מקרא דומצא חן ושכל טוב יש ללמוד שצריך להשתדל למצוא חן בעיני בנ"א. וזה א"א דא"כ יבוא לעשות שלא לשמה. לז"א בעיני אלקים ואדם. לבאר שאם יעשה שלא לשמה א"כ לא ימצא חן בעיני ד'. וע"כ יעשה כל דבר לש"ש. וכן ישתדל שלא ימצאו בנ"א מקום לחשדו. וזה דומה להא דב"ג וב"ר וכמ"ל שאף שילכו למלחמה ככל ישראל בכ"ז צריכים לעבור חלוצים לפנייהם כדי שלא יהא שום מקום לחשדם. אכן עדיין לא נתבאר בפסוק זה איך להתנהג. דאפשר לומר שאם יראה שיש מקום לחשדו ימנע לגמרי מהדבר ההוא. וגם דהו"א שאף שהוא עושה כהוגן יש לו לחוש שיחשדוהו. ועי"ז יתבטל הרבה ממעשה המצות כי תמיד יהי' מחשבתו איך דנין אותו בנ"א וכמ"ש החובת הלבבות בפ"ד משער יחוד המעשה שזה מפיתוי היצר. לזה מייתי מקודם קרא דוהייתם נקיים שזה שייך רק היכא שנתן בעצמו מקום לחשדו וכמו בב"ג וב"ר שע"י שלקחו נחלתם בעבר הירדן נתנו מקום שיביטו על הנהגתם בעת המלחמה ויחשדו שמתרשלים בדבר. והיינו דקאמר הירושלמי שהמחזור שבכולם הוא קרא דוהייתם נקיים. והא דבית גרמו ובית אבטינס הוצרכו להזהר מפני והייתם נקיים אף שלא שינו מכפי הרגיל. י"ל דלהכי מייתי לה שם בתר הא שלא רצו לבוא עד שכפלו להם שכרם. כי עי"ז היה נראה שהם נבהלים להון והיה מקום לחשדם ע"י מעשיהם. וכמ"ש הרמב"ם ספ"ב מה' שקלים שהנבהל להון יש מקום לחשדו. ולכן הוצרכו להזהר מחשד משום והייתם נקיים שהרי גרמו שיחשדו:

19. שו"ת מהר"י מברונא סימן לח

ולעולם ירחיק אדם את עצמו מן החשד, דאי עביד דברים ניכרים מותר לחושדו, והראייה מדוד דאמרינן בגמ' (שבת שם) קבל דוד לש"ה ומשני דברים ניכרים חזיה ב'י ב'פ' (במ"מ) [במה אשה], ואל תקשה עלי מהנהו עובדי דפ' מפנין (קכז ב) גבי ההיא רבית' דאשכיב תחת מרגלותיו ור' יהושע סגר הדלת משום דמילת' דעביד לאיגלווי הוא, ועוד דברים של טעם הוא גלוי לכל למה עשה כן, א"נ שאני ר' יהושע דקים להו בגויה ולא חשדוהו כלל. ותדע דהא תנן בפ"ר אליעזר דמילה (קל א) ובסכנה מביאהו ע"פ עדים שלא יחשדוהו, ואעפ"י דבמצוה קא עסיק, וכן בכמה דוכתינן בפ' במה בהמה ובמה אשה ע"ש נאם ישראל מברונא:

"והייתם נקיים מה' ומישראל" - באנשי ציבור

20. מדרש תנחומא (בובר) פרשת פקודי סימן א

אלה פקודי המשכן וגו' (שמות לח כא). זש"ה איש אמונות (ורוב) [רב] ברכות [ואף להעשיר לא ינקה] (משלי כח כ), את מוצא כל מי שהוא נאמן, הקדוש ברוך הוא מביא ברכות על ידיו, ומי שאינו נאמן ואף להעשיר לא ינקה. ד"א איש אמונות. זה היה משה על כל הדברים שנעשו נזכר עליהם, והיו מתברכות על ידיו, למה שהוא נאמן. ואף להעשיר, זה קרח שהיה לוי וביקש עוד ליטול כהונה גדולה. ד"א איש אמונות רב ברכות, זה משה שנעשה גזבר לעצמו, ואעפ"י שהיה גזבר לעצמו, היה קורא לאחרים ומחשב על ידיהם, שנאמר אלה פקודי המשכן.

21. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ח עמוד ב - דף ט עמוד א

ת"ר: גבאי צדקה אינן רשאים לפרוש זה מזה, אבל פורש זה לשער וזה לחנות; מצא מעות בשוק - לא יתנם בתוך כיסו, אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו יטלם; כיוצא בן, היה נושה בחבירו מנה ופרעו בשוק - לא יתנו לתוך כיסו, אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו יטלם. תנו רבנן: גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן; גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן; מעות של צדקה אין מונין אותן שתיים, אלא אחת אחת. אמר אביי: מריש לא הוה יתיב מר אציפי דבי כנישתא, כיון דשמעה להא דתניא: ולשנותה לכל מה שירצו, הוה יתיב. אמר אביי: מריש הוה עביד מר תרי כסי, חד לעניי דעלמא וחד לעניי דמתא, כיון דשמעה להא דאמר ליה שמואל לרב תחליפא בר אבדימי: עביד חד כיסא ואתני עלה, איהו נמי עבד חד כיסא ואתני עלה. רב אשי אמר: אנא אתנויי נמי לא צריכנא, דכל דקא אתי אדעתא דידי אתי, ולמאן דבעינא יהיבנא ליה... ת"ר: אין מחשבינן בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין, ואף על פי שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, שנאמר: ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים. א"ר אלעזר: אף על פי שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו - יצור וימנה, שנאמר: ויצורו וימנו

22. יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף ט עמוד א

ת"ר אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברין אף עפ"י שאין ראייה לדבר זכר לדבר אך לא יחשב אתם את הכסף הנתן על ידם כי באמונה הם עושים. וש"מ דוקא היכא דמתחזקי בהימנותא אבל היכא דלא מתחזקי בהימנותא מסתמא מחשבין. א"ר אלעזר אף על פי שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו יצור וימנה. שנאמר כי באמונה הם עושים ואפילו הכי כתב ויצורו וימנו את הכסף וגומר. ושמע מינה דהא דתני אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברים, חשובי הוא דלא מחשבין כמה שקלי מהאי וכמה שקלי מהאי וכמה יהבי להאי וכמה יהבי להאי, הא מימנא מנינן למחזי מאי דאיכא בידיהו.

23. שו"ת מהר"י ווייל סימן קעג

ופרנס שנתמנה על הציבור ואחר עשרים שנה קראו עליו תגר האם צריך לעשות חשבון לכל אחד ואחד. הדעת מכרעת אם נתמנה על פי הצבור שביררו אותו להיות פרנס מדעתם אז אין צריך לעשות חשבון כיון דהימנוהו עלייהו. סמך לדבר אפטרופוס שמנוהו ב"ד (או אבי ב"ד) או אבי יתומים אינו צריך לעשות חשבון וכן פסק האשירי פרק הניזקין והרמב"ם פרק י"א דהל' נחלה. והטעם כיון דהימנוהו ב"ד או אבי יתומים משום הכי אין צריך לעשות חשבון. וכן בפ"ק דב"ב ת"ר אין מחשבין עם גבאי צדקה. אבל אם לא נתמנה מדעת הציבור אלא ע"י השררה או בחזקה ובאלמות כגון שאימתו מוטלת על הבריות ואין אדם רשאי לדבר ולהתריס נגדו ולמחות בידו אז פשיטא שצריך לעשות חשבון. ואפילו אם נתמנה מדעת הציבור וברצונם אם קוראים עליו תגר שלא נהג כשורה וחושדין אותו ששלח יד בממון הצבור שלא כדין בדבר שראוי להסתפק בו לפי ראות עיני הדיין אז פשיטא שצריך לעשות חשבון. וקצת דמיא האי מילתא להא דאמר רב הונא האי אפטרופוס דאפסיד מסלקינן ליה וכתב האשירי והאלפס ז"ל אמרי רבוותא מגו דמסלקינן ליה משבעינן ליה והאי דאיפסיק דלא משבעינן ליה ה"מ דלא אשכחן עליה פסידא אבל אשכחן עליה פסידא מסלקינן ליה ומשבעינן ליה עכ"ל. אלמא אף על גב דמינהו אבי יתומים אינו צריך לישבע אי אשכחן ביה פסידא צריך לעשות חשבון. והחשבון לא יעשה לפני כל המערער עליו דידוע הוא שכמה דברים שצריכים להוציא ממון הצבור שאין לגלות אלא לצנועים. אלא הצבור יבררו אנשים נאמנים לפניהם יעשה חשבון. ואם אין שם צבור אז הדיין יברר אנשים נאמנים שיעשה חשבון לפניהם. והדיין ידקד' על כל צידי צדדין להוציא הדבר לאמתו ולאורו ולהעמיד העולם על הדין ועל האמת. ובעו"ה המכשלה הזאת ברוב קהלות שהפרנס' לוחצים ורודים העם בחזקה שלא לשם שמים ולהנאת עצמם הם מכוונים פורקים מעליהם העול ונותנים על צוארי האומללים. ומר הוא כמלאך השם כל רז לא אנס לך ידעת את אשר תעשה ועל ירך יתקדש שם שמים.

24. שולחן ערוך יורה דעה הלכות צדקה סימן רנז סעיפים א-ב

גבאי צדקה אינם רשאים לפרוש זה מזה בשוק, אלא כדי (שיראו זה את זה (טור), כגון) שיהא זה פורש לשער וזה פורש לחנות, וגובים. מצא הגבאי מעות בשוק, לא יתנם לתוך כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. היה הגבאי נושה בחברו מנה ופרעו בשוק, לא יתנם לתוך כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. ולא ימנה מעות הקופה שנים שנים, אלא אחד אחד, מפני החשד, שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל (במדבר לב, כב) (ל' רמב"ם פ"ט מהל' מ"ע).

גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק, מצרפים המעות דינרים לאחרים, אבל לא לעצמם. וכן אם צריכים למכור מה שגבו מהתמחוי, ימכרו לאחרים אבל לא לעצמם, מפני החשד. ואין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברים, שנאמר: ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה, כי באמונה הם עושים (מלכים ב, יב, טז) (רמב"ם שם). הגה: ומ"מ כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל, טוב להם ליתן חשבון (טור). וכל זה בגבאים הכשרים, אבל מי שאינו כשר, או שנתמנה באלמות וחזקה, צריך ליתן חשבון. וה"ה בכל ממונים על הצבור. (מהרי"ו סימן קע"ג). וכשרוצים הצבור יכולין לסלק הגבאי ולמנות אחר, ואין כאן משום חשד. וה"ה שאר ממונים (כל בו).

25. ט"ז יורה דעה סימן רנז ס"ק א

אינם רשאים לפרוש. - פירש"י שלא יאמרו שזה הגובה יחיד דעתו לגנוב נראה כונתו אף על גב דבאמת אין א' גובה יחיד כדאיתא סימן רנ"ו סעיף ג' משום שררה מכל מקום הרואה סבור שכיון שפירש מחבירו והוא עושה שלא כדין שהרי צריך לגבות בשנים אלא ודאי דעתו לגנוב ובזה מתורץ הא דקשה דהא כ' בסעיף ב' דאין מחשבין עם גבאי צדקה ולפי מה שכתבתי ניהא דכאן יש ריעותא שהוא עושה שלא כדין במה שפירש מחבירו וזה המביאו לידי חשד:

26. ש"ך יורה דעה סימן רנז ס"ק ג

אבל מי שאינו כשר כו' - אפי' נתמנה מדעת הצבור אם קוראים עליו תגר שלא נהג כשורה וחושדין אותו בדבר שראוי להסתפק בעיני הדיין

פשיטא שצריך לתת חשבון לפני כל מערער עליו דידוע שכמה דברים צריכים להוציא ממעות צבור שאין לגלות אלא לצנועים, מהרי"ו שם ומביאו ד"מ:

חסינות משפטית לאנשי ציבור בכירים

27. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יח עמוד א, יט עמוד א - יט עמוד ב

משנה: המלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו, לא חולץ ולא חולצין לאשתו, לא מייבם ולא מייבמין לאשתו. רבי יהודה אומר: אם רצה לחלוץ או לייבם - זכור לטוב. אמרו לו: אין שומעין לו. ואין נושאים אלמנתו. רבי יהודה אומר: נושא המלך אלמנתו של מלך, שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול, שנאמר ואתנה לך את בית אדניך ואת נשי אדניך בחיקך.
 גמ': מלך לא דן כו'. אמר רב יוסף: לא שנו אלא מלכי ישראל, אבל מלכי בית דוד - דן ודנין אותו, דכתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט. ואי לא דיינינן ליה - אינהו היכי דייני? והכתיב התקוששו וקוששו, ואמר ריש לקיש: קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים. אלא מלכי ישראל מאי טעמא לא? - משום מעשה שהיה. דעבדיה דינאי מלכא קטל נפשא, אמר להו שמעון בן שטח לחכמים: תנו עיניכם בו, ונדוננו. שלחו ליה: עבדך קטל נפשא. שדריה להו. שלחו ליה: תא אנת נמי להכא, והועד בבעליו, אמרה תורה: יבא בעל השור ויעמוד על שורו. אתא ויתיב. אמר ליה שמעון בן שטח: ינאי המלך! עמוד על רגליך ויעידו בך. ולא לפנינו אתה עומד, אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד, שנאמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וגו'. אמר לו: לא כשתאמר אתה, אלא כמה שיאמרו חבריך.

28. רבנו יהונתן מלונגיל סנהדרין דף יח עמוד א

אין דנים, משום דגנאי הוא לו שיבוא לפני בית דין פחות ממנו, וכתיב "שום תשים עליך מלך" (דברים יז, טו) שתהא אימתו עליך.

29. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סנהדרין פרק ב הלכה ג

לא דן והכתיב [שם ח טו] ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ותמר הכן אמור מעתה היה דן הדין זיכה הזכיי וחייב החייב היה החייב עני נותן לו משלו נמצא עושה דין לזה וצדקה לזה. ר' אומר היה דן וזיכה הזכיי וחייב החייב מעלה עליו המקום כילו עשה צדקה עם החייב שהוציא גזילה מידו: ולא דנין אותו. על שם [תהילים יז ב] מלפניך משפטי יצא.

30. מראה הפנים מסכת סנהדרין פרק ב הלכה ג

והכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה. ובבבלי קאמר דלמלכי בית דוד דנין. ולהאי ש"ס דלא מחלק יש לפרש דאמור מעתה כשינויא הוא וכלומר דשאני דוד שהיה עושה דין לזה וצדקה לזה ולא דמי לשאר מלכים:

31. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ב הלכה ה

מלכי בית דוד אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין יושבין ודנים הם את העם, ודנים אותם אם יש עליהן דין, אבל מלכי ישראל אין דנין ואין דנין אותם לפי שאין נכנעים לדברי תורה שמא תבא מהן תקלה.

32. רמב"ם הלכות מלכים פרק ג הלכה ז

כבר ביארנו שמלכי בית דוד דנין אותן ומעידין עליהן אבל מלכי ישראל גזרו חכמים שלא ידון ולא דנין אותו, ולא מעיד ולא מעידין עליו, מפני שלבן גס בהן ויבא מן הדבר תקלה והפסד על הדת.

33. כסף משנה הלכות מלכים פרק ג הלכה ז

וקשה דהא לא תליא מילתא בבית דוד או בבית ישראל אלא בצדיקי ורשיעי תליא מילתא דהא עד זמן ינאי דנין ודנין אותם דאם לא כן היאך דנוהו ולמה הוצרכו לגזור שהמלך לא דן ולא דנין אותו ועוד מאי מייטי מקרא דבית דוד דינו לבקר משפט דמי נימא דדוקא לבית דוד דדנין דאילו לבית ישראל אין דנין ואם כן קשיא היאך דנוהו לינאי וכמו שכתב ועוד מאי האי דקאמר אבל מלכי בית דוד וכו' הא מזמן שמעון בן שטח לא מצינו מלך לבית דוד. לכך אני אומר שדברי רב יוסף שאמר לא שנו אלא מלכי ישראל וכו' כך פירושם כיון שמצינו בבית דוד שהזכיר הכתוב שם דינו לבקר משפט אף על פי שאירע תקלה על ידו לא היו גוזרים המלך לא דן ולא דנין אותן שלא לחלוק על דברי הכתוב אבל במלכי ישראל כל שאירע תקלה על ידן יש לנו רשות לגזור שלא דן ולא דנין אותו והכי קאמר כשגזרו לא גזרו אלא על מלכים העומדים מבית ישראל

אבל אם יעמדו מלכים מבית דוד לא גזרו עליהם. ומה שאמר רבינו כבר בארנוהו בפ"א מהל' סנהדרין וכתב רבינו במלכי בית דוד ומעידין עליהם ולא כתב שהם יעידו משום דלא גרעו מכהן גדול שאינו מעיד לשום אדם אלא למלך ואני מסתפק אם מה שאינו מעיד הוא דוקא כשאינו עדות שמפריש בה מן האיסור או בעדות נפשות וכדאמרינן גבי צורבא מרבנן או אפילו בהני ומדברי רבינו פ"א מהלכות עדות משמע דבכ"ג לא שני לן בין עדות ממון לשאר עדויות דבכולהו אינו מעיד בשאינו למלך וכמ"ש שם וא"כ כ"ש למלך:

34. תלמוד בבלי מסכת הוריות דף ט עמוד ב, דף יא עמוד א- דף יא עמוד ב

מתני'. חטאו עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו - הרי אלו כהדיוטות; ר"ש אומר: אם נודע להם עד שלא נתמנו - חייבים, ומשנתמנו - פטורים. איזהו נשיא? זה מלך, שנאמר: מכל מצות ה' אלהיו, שאין על גביו אלא ה' אלהיו. גמ'... ואיזהו נשיא? זה מלך כו'. תנו רבנן: נשיא - יכול נשיא שבט כנחשון בן עמינדב? ת"ל: מכל מצות ה' אלהיו, ולהלן הוא אומר: למען ילמד ליראה את ה' אלהיו, מה להלן שאין על גביו אלא ה' אלהיו, אף נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו. בעא מיניה רבי מרבי חייא: כגון אני מהו בשעיר? אמר ליה: הרי צרתך בבבל. איתביה: מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאים לעצמם ואלו מביאים לעצמם! אמר ליה: התם לא כייפי אהדדי, הכא אנן כייפינן להו לדידהו. רב ספרא מתני הכי, בעא מיניה רבי מרבי חייא: כגון אני מהו בשעיר? א"ל: התם שבט, הכא מחוקק, ותניא: לא יסור שבט מיהודה - זה ראש גולה שבבבל, שרודה את ישראל במקל; ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל, שמלמדים תורה לישראל ברבים.

מקורות נוספים להרחבה

- אנציקלופדיה תלמודית כרך יז ערך חשד ומראית עין- בערך זה מבוארים בהרחבה עקרונות ופרטי הדין של חשד ומראית עין
- תחומין ד- הרב אורי דסברג- קריטריונים לחלוקת כספי ציבור- במאמר זה מבאר המחבר דינים רבים הנוגעים לגבאי צדקה. בחלק ב של המאמר מבאר המחבר באופן ספציפי את נושא השקיפות הראויה בגבאי צדקה בפרט ובאנשי ציבור בכלל
- תחומין טו- הרב יהודה זולדן חסינות משפטית לנבחרי ציבור- במאמר זה מבאר המחבר את מקומה של החסינות הנהוגה כיום כלפי אנשי ציבור בכירים ע"פ תורה
- ציץ אליעזר חלק יב סימן סד- בתשובה זו מבאר המחבר בהרחבה את הגמ' ממסכת הוריות המובאת במקורות הנ"ל בעניין הגדרותיו של מלך ונשיא בישראל לעניין חובת הבאת קורבן על חטאיו ובכלל
- ציץ אליעזר חלק ד סימן ב סעיף קטן ו- בחלק זה של התשובה דן המחבר בשאלה האם מחויבים גבאי בית הכנסת לפרסם דוחות כספיים של ניהול תקין בציבור